

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

**ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**Матеріали II Міжнародної
науково-практичної конференції**

11-12 листопада 2021 року

Київ 2021

Тому розробка альтернативних методик щодо розподілу земель за цільовим призначенням та видами використання є надзвичайно актуальним питанням, вирішення якого забезпечить основу для ефективного використання земель.

Список використаних джерел

1. Дорош О.С., Буряк Р.І., Купріянич І.П. Землевпорядний регламент як інструмент планування розвитку землекористування в Україні. 2017. С. 20– 27.
2. Мірошніченко А.М. Земельне право України: Навч. посіб. – Режим доступ : <http://amm.org.ua/ua/study-book>.
3. Мартин А.Г. Сучасні проблеми класифікації та встановлення цільового призначення земельних ділянок. – Режим доступу : <https://zsu.org.ua/andrijmartin/71-2011-01-14-13-51-16>.
4. Мірошніченко А.М., Марусенко Р.І. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України. - К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 516 с.
5. Правдюк В.М. Поділ земель України за цільовим призначенням за законодавством України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / В.М. Правдюк. – Київ, 2012. – 220 с.

Барвінський А.В.

к.с.-г.н., доц.

Інститут землекористування НААН України

м. Київ, Україна

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕГРАДОВАНИХ ТА МАЛОПРОДУКТИВНИХ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

За даними Держгеокадастру України, майже третина сільськогосподарських угідь підпадає під вплив водно- та вітроерозійних процесів, при цьому інтенсивно обробляється біля 16% деградованих та малопродуктивних земель [1]. «Із 32,5 млн га орних земель, як стверджують Д.С.Добряк та Н.В.Кузін (2015), 6,5 млн га є орнонепридатними» [2]. Використання таких земель в інтенсивному сільськогосподарському обігу визнано економічно недоцільним: 1) «на слабозмитих ґрунтах урожай сільськогосподарських культур зменшується на 10-30%, на середньозмитих – на 30-50%, на сильнозмитих – на 50-70%» [3]; 2) дохід від вирощування сільськогосподарських культур на таких землях часто є рівним або меншим від понесених виробничих витрат [4]; 3) щорічні збитки від використання цих земель перевищують 400 млн грн (у

середньому 65 грн/га), і це без врахування екологічних втрат, зумовлених ерозією, дегуміфікацією та іншими негативними процесами [2].

Зважаючи на це, першочерговим завданням в контексті забезпечення ефективного використання деградованих та малопродуктивних земель сільсько-господарського призначення має стати призупинення їхнього активного обігу з проведенням наступної консервації. Для цього слід законодавчо унеможливити передачу об'єднаним територіальним громадам еродованих державних земель, а також забезпечити викуп еродованих оброблюваних земель в приватних власників та їхню консервацію. Як стверджують експерти, на викуп таких земельних ділянок слід спрямувати як мінімум 30% коштів екологічних фондів для досягнення параметрів, зазначених в Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року.

На правове регулювання використання деградованих та малопродуктивних земель сільськогосподарського призначення спрямовані норми Земельного кодексу України (Стаття 172) та Законів України: «Про охорону земель» (Стаття 51), «Про державний контроль за використанням та охороною земель» (Стаття 7). Однак, в умовах, коли майже всі оброблювані землі потребують дієвої охорони і покращення якісного стану, цього явно недостатньо. Крім того, вирішення цієї проблеми ускладнено тим, що значна частка таких земель в результаті проведення земельної реформи була передана у приватну власність, внаслідок чого виникла ціла низка питань, які пов'язані з визначенням ролі консервації земель в оптимізації структури землекористування і формуванні екологічно стійких аграрних ландшафтів. Зокрема, частиною 2 Статті 172 ЗКУ встановлена заборона на «передачу у власність і користування земель державної та комунальної власності, щодо яких прийнято рішення про їх консервацію, для цілей, не пов'язаних із такою консервацією», а про деградовані землі, які вже перебувають у приватній власності, зовсім не згадується.

Досить суперечливими є деякі положення Порядку консервації земель, затвердженого наказом Мінагрополітики України за №283 від 26.04.2013 р. Зокрема, простежується їхня неузгодженість з іншими нормативно-правовими актами стосовно ініціювання процедури консервації. Так, пунктом 4 Порядку передбачено, що «консервація земель, які перебувають у власності чи користуванні юридичних або фізичних осіб, здійснюється за ініціативою власників земельних ділянок і землекористувачів». Водночас Законом України «Про охорону земель», при визначенні правових підстав здійснення робіт з консервації земель, взагалі не передбачено такої підстави як ініціатива землевласника чи користувача земельної ділянки. Більше того, згідно з Статтею 51 цього Закону, «підставою для прийняття рішень про консервацію земель є подання органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування,

які здійснюють контроль за використанням та охороною земель», а проводиться вона «на підставі договорів з власниками земельних ділянок». Договірний характер такої процедури закріплений також нормою частини 3 Статті 172 ЗКУ. Для усунення цієї колізії, необхідно законодавчо закріпити норму щодо обов'язків власників та користувачів земельних ділянок в імперативному порядку (а не на договірній основі) ініціювати здійснення консервації земель за умови виникнення такої потреби.

Враховуючи гарантований Конституцією України та іншими законодавчими актами (зокрема, Земельним кодексом) захист приватної власності на землю, для ефективного використання деградованих земель необхідно розробити та законодавчо закріпити чіткий механізм відшкодування землевласникам збитків внаслідок консервації земель (можливо, в рамках окремого Закону «Про консервацію земель»), оскільки проведення відповідних заходів супроводжується обмеженням прав власників щодо використання цих земельних ділянок. Зокрема, згідно з пунктом 19 згаданого вище Порядку «власник земельної ділянки має право звернутися із клопотанням до уповноваженого органу про виділення рівноцінної земельної ділянки взамін земель, які стали екологічно небезпечними, економічно неефективними, техногенно забрудненими не з його вини».

В цьому контексті ключового значення набуває законодавчо закріплений порядок (алгоритм) виявлення деградованих земель, в тому числі: розробка та затвердження критеріїв (нормативів якості земель), визначення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування, які будуть здійснювати відповідну процедуру тощо. Нормативно закріплений перелік показників якості земель стане правовою підставою для проведення в майбутньому юридично значимих дій, зокрема, стосовно оптимізації структури сільськогосподарського землекористування шляхом вилучення з інтенсивного обробітку та своєчасної консервації угідь, що зазнали впливу негативних процесів.

Трансформація деградованих та малопродуктивних земель на національному рівні має здійснюватись в рамках оптимізації структури аграрних ландшафтів в процесі виконання Загальнодержавної програми використання та охорони земель, розробка та затвердження якої передбачено Прикінцевими положеннями ЗУ «Про охорону земель». Статтею 33 цього ж Закону передбачено встановлення «нормативів оптимального співвідношення земельних угідь для запобігання надмірному антропогенному впливу на них, у тому числі надмірній розораності сільськогосподарських угідь». Наразі зазначені нормативи, розроблені науково-дослідними установами НААН України, але мають рекомендаційний характер.

Вилучення деградованих та малопродуктивних земель з інтенсивного сільськогосподарського використання на місцевому рівні повинно

здійснюватись з врахуванням соціально-економічних та природно-кліматичних умов конкретних сільських територій виключно шляхом розробки і реалізації проектів землеустрою щодо консервації земель. Але, наразі такі проекти відсутні у виключному переліку видів документації з землеустрою, закріпленому нормою Статті 25 ЗУ «Про землеустрій».

Таким чином, для комплексного вирішення цієї проблеми необхідно:

1) внести доповнення до ЗКУ і ЗУ «Про охорону земель» стосовно порядку виявлення деградованих земель та механізму відшкодування збитків приватним землевласникам в разі консервації таких земель, а також стосовно імперативного порядку ініціювання проведення консервації земель;

2) внести доповнення до ЗУ «Про землеустрій» щодо включення до переліку видів документації з землеустрою, закріпленому нормою Статті 25, нового виду - проектів землеустрою щодо консервації земель;

3) розробити та затвердити Загальнодержавну програму використання та охорони земель, що передбачено Прикінцевими положеннями ЗУ «Про охорону земель»;

4) встановити нормативи в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів: гранично допустимого забруднення ґрунтів; якісного стану ґрунтів; оптимального співвідношення земельних угідь; показників деградації земель та ґрунтів, що передбачено Статтею 30 ЗУ «Про охорону земель»;

5) удосконалити Порядок консервації земель шляхом його узгодження з відповідними законодавчими актами і закріплення в ньому чіткого алгоритму проведення консерваційних заходів.

Список використаних джерел

1. Стойко Н.Є. Зарубіжний досвід консервації земель //Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК. 2014. № 21 (2). С.149-156.

2. Добряк Д.С., Кузін Н.В. Консервація деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель та їх вплив на агроландшафти //Збалансоване природокористування. 2015. № 4. С.5-9.

3. Пилипенко О.І., Юхновський В.Ю., Ведмідь М.М. Системи захисту ґрунтів від ерозії. Київ: Культурно-освітній, видавничо-поліграфічний центр «Злотяр», 2004. 435 с.

4. Peterson G.M., Galbraith J.K. The Concept of Marginal Land. American Journal of Agricultural Economics. 1932. Volume 14. Issue 2, pp. 295-310.